אי מיפק לא נפיק ביה למאי יהביה ניהליה אלא מיפק דכולי עלמא לא פליגי דנפיק ביה (א) מכרה או אכלה באנו למחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל אמר רבה בר רב הונא [א] האחין שקנו אתרוג בתפוסת הבית נטלו אחד מהן ויצא בו אם יכול לאוכלו יצא ואם לאו לא יצא [ב] ודוקא דאיכא אתרוג לכל חד וחד (ב) אבל פריש או רמון לא [א] אמר רבא [ג] אתרוג זה נתון לך במתנה ע"מ שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא קא משמע לן [ד] דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה ההיא איתתא דהוה לה דיקלא בארעא דרב ביבי בר אביי כל אימת דהות אזלא למיגזריה הוה קפיד עילוה אקניתיה ניהליה כל שני חייו אזל איהו אקנייה ניהליה לבנו קטן אמר רב הונא בריה דרב יהושע [ב] משום דאתו ממולאי אמריתו מילי מוליאתא [ה] אפילו רשב"ג לא קאמר אלא לאחר אבל לעצמו לא אמר רבא אמר רב נחמן שור זה נתון לך במתנה על מנת שתחזירהו לי הקדישו והחזירו ה"ז מוקדש ומוחזר אמר ליה רבא לרב נחמן מאי אהדריה (ג) אמר ליה ומאי חסריה אלא אמר רב אשי [ג] חזינן אי אמר ליה על מנת שתחזירהו הא אהדריה אי א"ל על מנת שתחזירהו לי מידי דחזי ליה קאמר ליה [ו] אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב נכסיו לאחר ואמר הלה אי אפשי בהן קנה ואפילו עומד וצווח ורבי יוחנן אמר [ז] לא קנה אמר רבי אבא בר ממל ולא פליגי

כאן

דאי מיפק לא נפיק. ראשון לרבי למאי יהביה ניהליה שהרי אין בו פירות אחרות והגוף אינו יכול למכור ולאכול ולא ניתן לראשון אלא לקיים בו מצות נטילה ולכם (ויקרא כג) קרינן ביה דאין לשני כח בו כל זמן שראוי לזה הראשון לצאת בו דהא אחריך קאמר ולא דמי לאתרוג השותפין שאין יוצא בו כדלקמן דהתם כולהו מיהא הוו שותפין ביחד אבל הכא אינו משועבד לשני כלל כל ימי חיי הראשון: (ד) **מכרה או שאכלה.** דלרבי צריך לשלם דמי אתרוג לשני ולרבן שמעון אין לשני אלא מה ששייר ראשון ולאשמועינן אתא דכי היכי דפליגי בקרקעות פליגי באתרוג דלרבי יורד הראשון ומוכרו לצאת בו דלפירי יהביה ניהליה והיינו פירותיו ולרבן שמעון אין לו לכתחלה אלא אכילת פירות דהיינו לצאת בו ואם מכר (ה) מכור ומשום דסד"א מכור ד) דאפי' רבי מודה דלגופו יהביה לראשון דהא ליכא פירות קא משמע לן דליטלו ולצאת בו היינו פירות שנתן לראשון והגוף נתן לשני: **שקנו אתרוג.** ירשו מאביהן או לקחו במעות ירושת אביהן בתפוסת הבית כל זמן שלא חלקו ונטלו אחד מן האחין בלא דעת חבירו ויצא בו רואין אם אין האחין מקפידין זה על זה ויכול לאכלו בלא רשותם כגון שיש אתרוגים הרבה בתפוסת הבית או שימצאו הרבה אתרוגים בעיר או שכבר יצאו ואין צריכין לו עוד: **יצא.** דקרינא ביה לכם שהרי כולו שלו הוא: **ואם לאו לא יצא.** דכתיב (ויקרא כג) ולקחתם לכם משלכם שיהא כולו שלו ולא שמקצתו שלו. דאע"ג דדרשינן בשחיטת חולין בפ' ראשית הגז (דף קלה: קלו.) בגדיהם ה) עריסותיכם ו) תרומותיכם ז) לרבות טלית של שותפין ועיסת השותפין ותבואת השותפין שחייבין בציצית ובחלה ובתרומה ה"ה נמי אי הוה כתיב הכא פרי עץ הדרכם אפי' של שותפות אבל כיון דכתיב לכם צריך שיהא כולו שלו והאי דלא כתיב ולקחת לך היינו למדרש מיניה שתהא לקיחה לכל אחד ואחד כדדרשינן במס' סוכה (דף מא:) ובתורת כהנים [אמור פרק טז]. ומנהג שלנו שנהגו לברך כל הקהל באתרוג אחד דעתנו מסכמת לתת כל אחד במתנה את חלקו לחבירו כדאמרינן גבי רבן גמליאל ור' יהושע במסכת סוכה (שם) ואע"ג דלא פריש כמאן דפריש דמי דלא גרע ממתנה ע"מ להחזיר דלהכי מיהא דעת כל הקהל שוה שיתנן לכל אחד עד שיברך עליו ואח"כ יחזיר והני מילי ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני אמרי' מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול. ומה שכתוב בספרים ודוקא אתרוג אבל פריש ורמון לא אריכות פירוש של שוטים הוא ואינו מן הגמרא כן נראה בעיני וכשר: **החזירו יצא.** איגלאי מילתא למפרע דהויא מתנה מעיקרא שהרי קיים עתה תנאי שהמתנה היתה תלויה בתנאי ונתקיים: **ואם לאו.** אלא מכרו או אכלו לא יצא דאיגלאי מילתא דלא הויא מתנה. ואע"ג דלגבי גיטין קי"ל כר"מ דבעי תנאי כפול כדאמר בפרק מי שאחזו (גיטין דף עה:) אתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע כו' הני מילי לענין גיטין וקדושין הוא דבעינן תנאי כפול לכתחלה לרווחא דמילתא דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן מיהא לגבי דיני ממונות לא בעינן תנאי כפול אלא גלויי דעתא בעלמא וכיון דאמר ע"מ שתחזירהו לי ואע"ג דלא כפליה למימר ואם לא תחזירהו לא תהא מתנה אפ"ה לא הוי מתנה אא"כ נתקיים התנאי דהא אפילו היכא דלא פירש כלום ואיכא למיתלי באומדן דעתא אזלינן בתר אומדן דעתא בפירקין לעיל גבי דינים הרבה כגון הכותב נכסיו לאשתו (דף קלב:) ולקמן בפרק מי שמת (דף קמח:) גבי שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים וגבי מי ששמע שמת בנו וכתב נכסיו לאחרים ואח"כ בא בנו דאמר בפרק מי שמת (לקמן דף קמו:) דלא הויא מתנה: **אקניתיה ניהליה כל ימי חייו.** דרב ביבי ואחריו יחזור לה וליורשיה: **אקנייה לבנו קטן.** כרבן שמעון דאמר אין לשני אלא מה ששייר ראשון. ואע"ג דרבן שמעון לכתחלה אסר הני מילי כשאמר לו נותן אחריך לפלוני דבעינן ח) שישתייר לאותו פלוני אחריו קצת אבל הך איתתא כיון דיהבה ליה לגמרי כל ימי חייו ולא פירשה לו לתת אחריו לאדם אחר אלא לעצמו לקורת רוחו של רב ביבי נתכוונה ואפי' ליתנו לכתחלה לכל מי שירצה והאי דאקני לבנו קטן היינו כדי שלא תוכל האשה לחזור ולקנות ממנו א"נ לפי שסמוך על שלחנו ויאכל רב ביבי הפירות תחת מזונות בנו. ונראה בעיני דלא גרס לבנו קטן אלא לבנו גרידא וכן כתב בפירושי ר"ח והגב שיטפא דלכתב הכי בגמרא בשאר מקומות כתבו נמי אף בכאן: **ממולאי.** כדאמר בר"ה (דף יח. ע"ש) רבה ואביי מדבית עלי קאתו ועל שם מקומן נקראו בני עלי ממולאי כדאמר בבראשית רבה בתחלת פרשה נ"ט ואברהם זקן עטרת תפארת שיבה וגו' [משלי טז] ר"מ אזל לממלא ראה אותם שחורי ראש אמר להם שמא ממשפחת עלי אתם דכתיב ביה [ש"א ב] וכל מרבית ביתך ימותו אנשים אמרו רבי התפלל עלינו אמר להם לכו וטיפלו לצדקה ואתם זוכין לזקנה כו' וה"נ אמר בר"ה (שם) אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה [ש"א ג] בזבח ומנחה הוא דאין מתכפר אבל מתכפר בתורה ובגמ"ח: **אמריתו מילי מוליאתא.** דברים כרותים שאין בהם ממש לשון ימל קצירו (איוב יח) א"נ כגון מוליא במוקת הבתים (לעיל דף נד.) גבשושיות כלומר דברים בעלי מומין. ועל שם מקומם מגדפם כדכתיב בתי אכזיב לאכזב ועקרון תעקר (מיכה א): **אפי' רבן שמעון לא קאמר.** דמה שמכר ראשון הוי מכור אלא כשאמר נכסי לך ואחריך לאחר אבל כשאמר ואחריך לעצמי כי הך איתתא דלא אקניתיה לך אלא לימי חייך ורוצה היא שאחריך יחזור לה אפילו רשב"ג מודה דלא אקנייה לך אלא פירות ומאי דאקנית לברך לא אהני מידי אלא לפירות כל ימי חייך: **אמר רבא אמר רב נחמן שור זה כו'.** נראה בעיני דמקמי הא עובדא דרב ביבי גרס לה דדמיא להך דאמר רבא אתרוג זה נתון לך במתנה ע"מ שתחזירהו לי שור זה נתון לך במתנה עד זמן פלוני לעשות בו מלאכתך: **על מנת שתחזירהו לי.** אחר הזמן: **הרי זה מוקדש ומוחזר.** כלומר הרי זה מוקדש שהרי מוחזר הוא ונתקיים התנאי דאיגלאי מילתא דהויא מתנה למפרע. ונראה בעיני דאם מת בתוך הזמן דפטור מלשלם דלא הוה שואל להתחייב באונסין ואף לא שומר להתחייב בגניבה ואבידה אלא מקבל מתנה הוא ולא נתחייב אלא בפשיעה: **מאי אהדריה.** ע"מ שתחזירהו לי קאמר ליה שיהא חוזר לעצמו אבל כיון שהקדישו אין זו כי אם חזרה להקדש: ה"ג **הכותב נכסיו לאחר.** ולא גרס כל: **קנה ואפי' עומד וצווח.** איני חפץ במתנה זו וטעמא מפרש לקמיה:

כאן

אבל פריש או רמון לא. פירש בקונטרס לא גרסינן לה ויש לפרש בדוחק דוקא דכי יש לנותן אתרוג מלבד אותו שנטל מקבל מתנה ואינו מקפיד אם יאכל הלה את האתרוג אבל אי לית ליה לנותן אלא פריש או רמון לא יצא דמסתמא יקפיד אם יאכל הלה את האתרוג ודוחק: **לא** החזירו לא יצא. וא"ת אמאי לא יצא אפילו כי כפליה לתנאי והא הוה תנאי ומעשה בדבר אחד ואין זה כתנאי בני גד ובני ראובן כדאמרינן במי שאחזו (גיטין דף עה. ושם) ה"ז גיטך והנייר שלי אינה מגורשת על מנת שהנייר שלי מגורשת ופריך מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר רבא משום דהוי מעשה קודם לתנאי ולכך התנאי בטל ומגורשת ופריך רב אדא בר אהבה טעמא דהוי מעשה קודם לתנאי הא לאו הכי לא מכדי כל תנאי גמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן מה התם לא הוי תנאי ומעשה בדבר אחד כו' אלא אמר רב אדא בר אהבה משום דהוי תנאי ומעשה בדבר אחד ומיהו יש לומר דרבא דהכא סבר דלא בעינן תנאי ו) ומעשה בדבר אחד דהא התם נמי לא בעי אי נמי רב אדא ס"ל דכל האומר על מנת לאו כאומר מעכשיו דמי ולהכי הוי מעשה ותנאי בדבר אחד שאינו מגרשה אלא כשתחזיר לו הנייר ואיך תתגרש כשהגט בידו ולהכי הוי מעשה ותנאי בדבר אחד ולא חשיב תנאי אבל רבא סבר כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי ולא הוי תנאי ומעשה בדבר אחד ויכולים המעשה והתנאי להתקיים ומגורשת מיד ואחר כך תקיים התנאי אי נמי התם כרבי מאיר והכא כרבנן ט):

כאן

עין משפט נר מצוה

קנז א ב מיי' פ"ח מהל' לולב הלכה יא ועי' בכ"מ סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרנח סעיף ח:
קנח ג מיי' שם הל' י טוש"ע שם סעיף ד וסעיף ה:
קנט ד מיי' שם ופ"ג מהל' זכיה ומתנה הל"ט סמג שם וסי' פב טוש"ע שם וטוש"ע חו"מ סי' רמא סעיף ו:
קס ה מיי' פי"ב מהל' זכיה ומתנה הלכה י ועי' בהגהות ובמ"מ סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רמח סעיף ד:
קסא ו מיי' שם פ"ג הלכה י סמג עשין פב טוש"ע חו"מ רמא סעיף ז:
קסב ז מיי' שם פ"ט הלכה יג סמג שם טוש"ע חו"מ סי' רמה סי"ו:

◆

רבינו גרשום

למאי יהביה נהליה אלא למיפק ביה. ולהכי חשיב שלו ונפיק ביה והדר ביה לאחריך אלא אי דמי מחלוקת להא דמי. מכרו ראשון או אכלו. להאי אתרוג: באנו למחלוקי רבי ורשב"ג דר' דסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. סבירא ליה דלא הקנה לו אלא הפירות לברכה והואיל שמכר הגוף השני מוציא מיד הלקוחות. ואם אכלו משלם ליה. ר' שמעון בן גמליאל סבר דאכלו או מכרו אין לשני כלום דקנין פירות כקנין הגוף דמי ומצי מזבין: בתפוסת הבית. דממון של אביהן קודם שנחלקו. נטלו אחד א) יכול ליקח לו אתרוג בזה יצא דדידיה הוא: ואם לאו לא יצא. משום דלולב הגזול הוי ופסול: ודוקא. אם נשתיירו שם כדי לקנות אתרוג לכל אחד. אבל אם אין שם אלא כדי לקנות פריש או רמון לכל אחד ואחד לא יצא: והחזירו יצא. לפי שקיים התנאי ולא הוי גזל: למיגזרא. פירי דקל: הוי קא קפיד עליה, אמר לה דושית עלוי הזרעים שלי את דורסת: אקניתה נהליה כל שנותיו דרב ביבי. אקנייה לבן קטן. משום דקטן קונה ואינו מקנה כדי שלא יוציאנה אדם מידו לא במתנה ולא במכר עד שיגדיל כדי שתהא תחת ידו עד זמן מרובה. משמע משום דסבר רב ביבי כרבן שמעון בן גמליאל דאמר אין לשני כלום אלא מה ששייר ראשון והא אתתא גופא דאקניתה לפירא דיקלא או לקצוץ ממנה ענפים לר' ביבי כל ימי חייו איקנא ליה ואחריו של רב ביבי תחזור ליה דיקל שלה וקדם רב ביבי עד שהוא בחיים והקנהו לבניו להוציאו מידה: אמר ליה רב [הונא בריה דר"י] משום דאתו ממולאי. מבית עלי: אמריתו מילי מוליאתא. מקוצצי ומקולקלי. ואפי' רשב"ג לא אמר דאם קדם ראשון ומכר מכור אלא להיכא דאמר לו הנותן ואחריך ב) לי לעצמי כמו זו האשה שלא נתן אלא לימי חייו ומשמע דאחרי' תחזור דקל שלו לעצמה מי

א) נראה דצ"ל נטלו אחד. אם יכול ליקח באתרוג ולאוכלו יצא דדידיה הוא. ב) צ"ל לאמר לי הנותן ואחריך לפלוני אלא אם אמר לו הנותן לאחריך לי לעצמי כמו זו האשה שלא נתנה לו אלא וכו'.

מסורת הש"ס

א) קדושין ו: סוכה מא., ב) ערכין כה: ב"מ קא. לקמן קנא. יבמות פה: פו. כתובות פה., ג) כריתות כז. גיטין לג., ד) [רש"ל מ"ז], ה) [במדבר טו], ו) [שם], ז) [שם יח תרומתכם], ח) [לעיל. רש"ש], ט) [ועי' תוס' סוכה מא: ד"ה שלך ותוס' קדושין ו: ד"ה לא תקף מנו: ד"ה דברים ותוס' גיטין עה: ד"ה דתנאי].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' מכרו או אכלו כאנו למחלוקת: (ב) שם אתרוג לכל חד וחד אמר רבא כצ"ל ותיבות אבל פריש או רמון לא נמחק: (ג) שם מאי אהדריה (אמר ליה ומאי חסריה) תא"מ ונ"ב ס"א אינו: (ד) רשב"ם ד"ה מכרו או אכלו וכו' ומוכרו לצאת בו לפירי יהביניה. נ"ב כלומר אבל גופו אינו מכור: (ה) בא"ד ואם מכר גופו מכור ומשום דסד"א גופו מכור לד"ה דאפילו רבי מודה: (ו) תוס' ד"ה לא וכו' סבר דלא בעינן תנאי בדבר אחד ומעשה:

◆

מוסף רש"י

החזירו יצא. דמתנה על מנת להחזיר מתנה היא והרי החזירו לו, אבל אם לא החזירו איגלאי מלתא דמעיקרא גזל הוא בידו (סוכה מא:) דהוה ליה גזל למפרע (קדושין ו:). משום דאתו ממולאי. מקוטעים מבית עלי, דאביי אתא דרב ביבי מבית עלי אתא (ערובין כו:) או: ממשפחה אומללה, מבית עלי, דאמרינן בפ"ק דר"ה (יח.) אביי ורבה מדבית עלי קאתו (יבמות קו ועי' רשב"ם לקמן קנא.) שכן כרותי ימים, ולי נראה ממולאי גנבונים, בעלי מומין שאינן מיין כשאר בני אדם, לשון שקל מוליא ושדא בגלא (כתובות פה.) או: שהיה ממשפחה רשעה (ב"מ קט:). אמריתו מילי מוליאתא. קטועות בלא רגלים (ערובין כו:) או: דברים גבנונים לשון מוליא במולית, כמו"ק (י:) גבשושית (ב"מ קט.) בעלי מומין שאין בהן ממש (לקמן קנא:).

◆

רבינו גרשום (המשך)

אמר ר' שמעון בן גמליאל דמצי זבין והאי דרב ביבי נמי לא מצי לאקנויי לבנו דהוא לא סילקה עצמה לגמרי אלא בחיים בלבד: הרי זה מוקדש ומוחזר. דאע"ג דמוקדש הוי מוחזר דאין חייב להחזיר לו אחר: מאי אהדריה. הא אסרו עליו בהנאה: אמר ליה ומאי חסריה. שור נתן לו שור חזר לו ולעולם מוקדש ומוחזר הוא: אי א"ל ע"מ שתחזירהו לי מידי דחזי ליה קאמר ליה. והאי לאו ראוי לו שמוקדש הוא וחייב להעמיד לו אחר: ור' יוחנן אמר לא קנה. הואיל שאינו רוצה: